

Motion till riksdagen 2005/06:Ju543

av Johan Pehrson m.fl. (fp)

Förändringar i straff- och processrätten

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Inledning	3
Rättstrygghet och rättssäkerhet	3
Ökade möjligheter att få resning	4
Ersätt livstidsstraffet med ett tidsbestämt straff	5
Reformering av påföljdssystemet gällande psykiskt störda lagöverträdare.....	5
Förbud mobiltelefoner på rättspsykiatriska kliniker.....	6
DNA-prov kan öka rättssäkerheten	6
Förläng preskriptionstiden för grova brott	7
Offentliga försvarare	8
Rättshjälpen måste stärkas	8
Nytt lagrum mot förföljelsesyndrom s.k. ”stalking”	9
Skärpt lagstiftning mot vapenbrott	11
Skärpta påföljder vid återfall i brott	11
Ny lag som skyddar affärsinnehavare	12
Brott mot demokratin	13
Skärpta åtgärder i kampen mot grov organiserad brottslighet.....	13
Starkare straffskärpning	14
Infiltration och bevisprovokation	15
Kameraövervakning	16
Hemlig rumsavlyssning – s.k. buggning	16
Åtalsförhandling.....	17
Strafflindring.....	17
Ångerrätt	18

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökade möjligheter att få resning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa livstidsstraffet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om reformering av påföljdssystemet för psykiskt störda lagöverträdare.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förlängning av preskriptionstiden för grova brott men att en sådan ändring inte skall få retroaktiv verkan.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om begränsad rätt till offentlig försvarare för den som aktivt och medvetet håller sig undan från att bidra till utredningen av ett brott.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett nytt lagrum mot förföljelsesyndrom (s.k. stalking).
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skärpt lagstiftning mot vapenbrott gällande vapeninnehav och vapenattrapper vid rån.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tydligare och skärpt straffskärpningsgrund när det gäller återfall i brott.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ny lag om tillträdesförbud till affärslokaler.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tydligare straffskärpningsgrund för grov, organiserad brottslighet.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagstiftning gällande bevisprovokation, infiltration, hemlig rumsavlyssning (s.k. buggning).
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över bestämmelserna om upplopp och våldsamt upplopp samt möjligheterna till en straffskärpningsgrund vid hot mot demokratiska värden.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtalsförhandling, ångerrätt och straff lindring.

Inledning

Den organiserade kriminaliteten har fått ett allt starkare fäste i Sverige och Europa, samtidigt som rapporter visar på avsaknaden av kraftfull ledning, styrning och samordning av rättskedjan samt att Sverige ligger långt efter i kampen mot den grova brottsligheten. Antalet anmälda våldsbrott ökade med 20 procent under de senaste tio åren. De brott som klaras upp är dock få, år 2004 kunde endast 16 procent av samtliga polisanmälda brott bindas till en gärningsman. När fler och fler människor drabbas av brott, grova brott eller s.k. vardagsbrott som bostads- och bilinbrott, och den organiserade brottsligheten kan slå rot, urholkas tilltron till statens förmåga att upprätthålla lag och rätt. Medborgarnas trygghet minskar.

Folkpartiet menar att det behövs fler och effektivare åtgärder i kampen mot brottsligheten, inte minst gäller det lagstiftningen. Polis och åklagare behöver exempelvis kunna använda effektivare tvångsmedel och spaningsmetoder. Ett flertal sådana åtgärder saknas fortfarande idag men bör snarast införas genom tydlig lagreglering, exempelvis hemlig rumsavlyssning (s.k. buggning), infiltration och bevisprovokation.

Vi vill att brottsoffers rättigheter respekteras och att det införs en ny brottsrubricering mot förföljelseyndrom, s.k. stalkning, till skydd för människor som utsätts för upprepade och systematiska hot, trakasserier och förföljelser. Vi vill också att affärsinnehavare, efter beslut av åklagare, ska kunna portförbjuda snattare och personer som vid upprepade tillfällen begår nya brott eller stör ordningen.

I balansen mellan rättssäkerhet och brottsbekämpning måste omfattande hänsyn tas till upprätthållandet av rättssäkerheten. Folkpartiet anser att livstidsstraffet bör omvandlas till tidsbestämt straff. Vi anser också att Psykanvarskommitténs förslag om ändrade påföljder för psykiskt störda lagöverträdare bör införas snarast med tydlig hänsyn till samhällsskyddsaspekterna.

Rättstrygghet och rättssäkerhet

En stark rättsstat måste balansera en rad målkonflikter. Det är flera viktiga rättsideal som behöver värnas. Rättssäkerhet måste innebära att medborgarna skyddas från rättsövergrepp från staten. Poliser, åklagare och domstolar ska undantagslöst iaktta objektivitetsprincipen. Ingen ska diskrimineras på grund av sin bakgrund eller kön. Integriteten ska värnas så långt det är möjligt. I kampen mot brotten kan integritetsaspekten ibland få stå tillbaka, t.ex. vid hemlig telefonavlyssning. En sådan inskränkning kan å andra sidan innebära att rättssäkerheten faktiskt stärks då klara bevis kan presenteras. Rättstryggheten innebär också att allmänheten skyddas från brott. Tillgänglighet innebär att "rätt" ska vara möjlig och tillgänglig inom rimlig tid för alla medborgare när någon anser sig ha blivit utsatt för brott eller har en tvist som ska lösas.

Dessa avvägningar ska preciseras i straff- och processrätten där det klart och tydligt måste framgå vad som är tillåtet i form av t ex hemliga tvångsme-

Fel! Okänt namn på

del vid en brottsutredning eller vilka metoder polisen får använda sig av vid spaning.

Den tekniska utvecklingen i vårt samhälle går fort. Nya kriminaltekniska möjligheter att t.ex. säkra bevis vid ett brott väcker frågor om dagens regler alltid är väl avvägda. Det kan gälla såväl DNA-tester som reglerna för pre-skriptionstider av brott.

Rättsväsendet behöver effektivare verktyg för att bekämpa den organiserade och grövsta brottsligheten. Inte minst är detta nödvändigt mot bakgrund av det utökade gränsöverskridande polis- och åklagarsamarbetet. Sverige måste kunna biträda andra EU-länders polis vid spaning mot grov organiserad brottslighet. Nuvarande begränsningar gällande t.ex. infiltration och rumsavlyssning (s.k. buggning) innebär att gemensamma insatser ibland måste upphöra när den misstänkte kommer inom svenska gränser.

Det krävs att effektiviteten ökar i rättsprocesserna. Folkpartiet vill därför förse polis- och rättsväsendet med fler effektiva verktyg i kampen mot främst den organiserade brottsligheten, framför allt genom att stärka möjligheterna att tillämpa tvångsmedel i förundersökningar gällande grova brott.

Folkpartiet betonar också vikten av att rättssäkerheten stärks och föreslår därför bl.a. ökade möjligheter till resning och förbättrade möjligheter att få rättshjälp. Till stärkande av skyddet för den personliga integriteten har vi vid flera tillfällen (bl.a. Folkpartiets motioner 2003/04:Ju11 och 2003/04:Ju15) krävt att en parlamentariskt tillsatt kommitté ska få i uppdrag att kartlägga, analysera och utvärdera sådan lagstiftning som berör den enskildes integritet. Äntligen har även regeringen insett vikten av en sådan utredning som till slut tillsattes i enlighet med kommittédirektivet ”Skyddet för den personliga integriteten” (2004:51). Folkpartiet vill också ersätta livstidsstraffet med ett tidsbestämt straff.

Ökade möjligheter att få resning

Möjligheten att få resning i ett mål ingår som en naturlig del av rättsordningen i moderna rättsstater. Det är ett nödvändigt rättsmedel för att i undantagsfall kunna korrigerera domslut som vunnit laga kraft. Det är således en rättssäkerhetsventil för de fall som av olika skäl fått ett felaktigt domslut. Dagens regler för resning har numera många år på nacken. Rättssystemets komplexitet har tilltagit sedan rättegångsbalken tillkom.

Om det går att misstänka att kvaliteten i rättssystemet från polis till domstol har brister så är det än viktigare att det finns chans att rätta till felaktigheter som skapats av stress och press i rättskedjan. Det är därför viktigt att reglerna för resning inte är utformade så att det i praktiken inte är möjligt att rätta till felaktigheter.

När det specifikt gäller frågan om resning i brottmål kan det t.ex. konstateras att det enligt nuvarande regler krävs att nya omständigheter har framkommit för att en dömd ska få rätt till en ny prövning. En sådan begränsning är rimlig inte minst av processekonomiska skäl. Allvarligare är det dock om

Fel! Okänt namn på

det inte är omständigheterna som förändrats, utan om tillämpningen av själva lagen är fel. Då räcker det inte med att en dom strider mot lagen, utan den måste *uppenbart* strida mot lagen. Detta måste rimligen betraktas som en brist, inte minst med tanke på att det kan råda delade meningar om hur tydligt oriktigheten i ett givet fall framträder, och vilken grad av tydlighet som krävs för att motsvara kravet på att lagstridigheten ska vara uppenbar. Härtill kommer att Högsta domstolen inte är skyldig att motivera sina beslut i ärenden om resning.

Den resningsgrund som gäller frågan om en dom uppenbart strider mot lag handlar i grunden om hur rätten är beskaffad. Det är alltså ingen bevisfråga. Högsta domstolens praxis är oenhetlig när det gäller resningsgrund. Vi anser att möjligheterna till resning till förmån för den som dömts i strid med gällande rätt måste förbättras. Det bör även ses över om Högsta domstolen i sitt avslagsbeslut av resningen bör åläggas att motivera beslutet.

Ersätt livstidsstraffet med ett tidsbestämt straff

Att alla fängelsestraff ska vara tidsbestämda av domstol är en viktig rättsprincip. Det är inte human, och försvårar återanpassningen till samhället, att låsa in individer på obestämd tid. Det finns några exceptionella fall där det är problematiskt att tidsbestämma straffets längd från början. Det kan handla om människor med svåra psykiska störningar, vilket understryker betydelsen av en bättre koppling mellan fängelsestraff och vård. Det kan också handla om att kriminalvården i Sverige i framtiden kan komma att hysa människor som är dömda för svåra krigsförbrytelser eller brott mot mänskligheten. Dessa exceptionella fall är dock ingen anledning till att inte livstidsstraffet som huvudregel bör tidsbestämmas. En möjlighet är att livstidsstraffet omvandlas till ett tidsbestämt straff – exempelvis till maximalt 25 eller 30 år.

Reformering av påföljdssystemet gällande psykiskt störda lagöverträdare

Folkpartiet vill införa förslaget i Psykansvarskommitténs betänkande (Psykisk störning, brott och ansvar SOU 2002:3), om att psykiskt störda lagöverträdare ska dömas till tidsbestämt fängelsestraff som innebär att de får rättspsykiatrisk vård under strafftiden. Avvägningen mellan samhällsskydd, vård för gärningsmannen och respekt för brottsoffer måste balanseras bättre än idag. Vi instämmer även med Psykansvarskommitténs förslag gällande samhällsskyddsåtgärder, dvs. att i särskilda fall ska intresset av samhällsskydd beaktas om en påtaglig återfallsrisk föreligger vid tiden för frigivning. I sådant fall kan fortsatt vård komma ifråga. I Folkpartiets partimotioner ”Reformerad

Fel! Okänt namn på

psykiatrisk vård” (2003/04) och ”Sjukvård för hälsa och utveckling” (2005/06), utvecklas kraven på en starkt förbättrad vård för psykiskt sjuka människor.

Förbjud mobiltelefoner på rättspsykiatriska kliniker

Under 2005 har det förekommit flera fall där mobiltelefoner har använts av patienter vid psykiatriska kliniker för att fortsätta att trakassera och begå brott inifrån klinikerna. I ett fall var det en man som dömts för grova sexualbrott mot barn som misstänks för nya sådana brott med hjälp av en mobiltelefon under tiden han suttit intagen på en regionpsykiatrisk klinik.

Vi vill se en snabb lagändring så att ansvarig läkare får rätt att förbjuda en patient som är dömd för brott att använda mobiltelefon. Det är helt orimligt att patienter vid psykiatriska kliniker kan fortsätta att trakassera sina offer inifrån klinikerna. Folkpartiet kräver ett totalförbud för mobiltelefoner för patienter inom kriminalvården; när det gäller psykiatrin måste vi också fråga oss vad som är viktigast: skyddet för patientens rätt att använda mobiltelefon och andra sätt att kommunicera eller skyddet av brottsoffren? I det valet måste brottsoffrens rättigheter stärkas. Det handlar inte om att förbjuda alla patienter att ringa, men det handlar om att göra en hot- och riskbedömning och ge läkare rätt att beslagta mobiltelefoner och förbjuda användningen av Internet. Beslutet ska kunna överklagas och en omprövning av godkänt beslut skulle sedan kunna ske exempelvis var tredje månad. I vår motion till riksdagen ”Nystart för kriminalvården” kräver vi att riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med ett konkret lagförslag.

DNA-prov kan öka rättssäkerheten

De begränsningar i användandet av DNA-tekniken i brottsbekämpande syfte som dagens lagstiftning fortfarande innebär, hindrar inte sällan ett effektivt brottsutredningsarbete. Det finns ett stort behov av att tillämpa flera åtgärder mot brottsligheten, och för att höja andelen uppklarade brott, exempelvis år 2004 låg andelen på 16 procent, vilket är en oacceptabelt låg nivå. Framför allt gör begränsningarna i reglerna om registrering i DNA-personregistret att DNA-tekniken inte kan utnyttjas fullt ut mot den s.k. vardags- och mängdbrottsligheten. Stöld, lägenhets- och villainbrott, bilinbrott och skadegörelse klaras sällan upp och bidrar därmed till ett otryggare samhälle samt kan vara början till allvarlig brottslighet och längre brottskarriärer – inte minst för unga lagöverträdare.

Folkpartiet liberalerna menar att i det brottsbekämpande och brottsförebyggande arbetet är det otillfredsställande att dagens regler i praktiken innebär att brottslingar, som fällts med hjälp av DNA-teknik, kan ha begått ett flertal andra brott utan att det sedan går att bevisa med hjälp av DNA-registren. Så fort ett brott – som inte har mer än två års fängelse i straffskalan – har klarats upp med hjälp av DNA-prov måste nämligen allt material kasse-

ras. Vid t.ex. brotten sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, barnpornografibrott, sexuellt ofredande (av barn), överträdelse av besöksförbud, stöld och skadegörelse kan polisen inte jämföra DNA-analyser med upplysningar i DNA-personregistret.

Ändrad lagstiftning för reglerna om registrering i DNA-personregister skulle således kunna vara en bra metod för att öka uppklaringsprocenten vid bl.a. mängdbrottslighet och skulle bl.a. medföra att utredningarna snabbare kan avgränsas och avslutas, vilket innebär ökad effektivitet samt sparar resurser för både polis och åklagare. Rikspolisstyrelsen (RPS) är en av de instanser som anser att reglerna för DNA-personregistret skulle behöva ändras. RPS menar att det för registrering i DNA-personregistret ska räcka med att det i straffskalan för brottet stagas fängelse – inte fängelse i mer än två år.

I Folkpartiets tidigare riksdagsmotioner ("Utökat DNA-personregister" 2003/04:Ju426 och "Förändringar i straff- och processrätten" 2004/05:Ju412) har vi föreslagit att reglerna för registrering i DNA-personregister i brottsbekämpande syfte ska utvidgas. Det är glädjande att regeringen äntligen verkar vara nära ett lagförslag om detta.

Förläng preskriptionstiden för grova brott

I Sverige finns det idag några hundra ouppklarade mord samt ännu fler ouppklarade grova våldsbrott. Många brottsoffer och deras anhöriga väntar på en rättslig upprättelse. I takt med att den rättsmedicinska forskningen och tekniken i övrigt gör framsteg måste även de straffrättsliga preskriptionsreglerna ses över.

Reglerna om s.k. åtalpreskription innebär att påföljd inte kan dömas ut om en viss tid förflutit från det att brottet begåtts. Den misstänkte måste ha fått del av åtalet eller häktats inom denna tid. Preskriptionstiderna varierar mellan två och tjugofem år beroende på brottets svårighetsgrad. Den längsta preskriptionstiden gäller endast de brott som kan leda till livstids fängelse, t.ex. mord. För ett brott, folkmord, råder det till följd av internationella åtaganden ingen preskriptionstid.

För många medborgare kan det framstå som stötande att den som begått ett mord och som effektivt håller sig borta från rättskipning under tjugofem år inte ska kunna åtalas, trots att bevis säkrats efter denna tid. Gällande regelsystem om åtalpreskription tillkom för ca 30 år sedan – alltså vid en tid då tekniken hade tydliga begränsningar. Idag är möjligheterna att binda en gärningsman till brottet genom tekniska bevis helt andra. Ett bärande argument för korta preskriptionstider har varit ur processekonomiskt hänseende. Rättsliga processer har efter lång tid varit svåra att driva för åklagare eftersom bevisningen ofta kan ha tappat i värde när lång tid har förflutit sedan brottet begicks. När nu utvecklingen av möjligheter till kvalificerade kriminaltekniska åtgärder som t.ex. DNA ökat, finns det anledning att se över reglerna om åtalpreskription.

Fel! Okänt namn på

Längre preskriptionsregler för de grövsta brotten innebär inte att rättssäkerheten sätts ur spel. Vid en rättslig prövning i domstol ska även fortsättningsvis bevisning värderas varsamt när det gått många år sedan ett brott begåtts. Vittnen kan t.ex. ha svårt att minnas vad som inträffat och bevisningen – såväl till nackdel som till fördel för den misstänkte gärningsmannen – kan vara svår att säkra.

Det finns anledning att se över om dagens preskriptionstider för de grövsta brotten, där tillräcklig bevisning idag kan säkras alltmer genom ny teknik, bör förlängas. När det gäller mord eller dråp, talar mycket för att preskriptionstiden bör slopas helt. En sådan reform av de straffrättsliga preskriptionsreglerna bör naturligtvis inte få någon retroaktiv verkan.

Offentliga försvarare

Rätten att förordna en offentlig försvarare för den som misstänks för ett allvarligt brott är en fundamental rättssäkerhetsgaranti.

Det är staten som till stora kostnader varje år i regel betalar den största delen av kostnaden för försvararen. När det finns omfattande brister i statens övriga stöd till medborgarna vid rättsliga tvister inför domstol – inte minst i rättshjälpen – måste även reglerna för offentliga försvarare granskas noggrant, detta för att garantera att begränsade resurser används på ett rimligt sätt.

Det har i konkreta fall visat sig att en misstänkt person kan få obegränsad rätt till en offentlig försvarare trots att den misstänkte vägrar att inställa sig till samtal med polis eller åklagare för att bringa klarhet i utredningen. Detta framstår som orimligt, bl.a. med tanke på att utgångspunkten för såväl polis, åklagare som senare en eventuell domstol är en tydlig objektivitetsprincip. En översyn bör därför göras gällande möjligheten att begränsa rätten till offentlig försvarare för personer som aktivt och medvetet håller sig undan från att bidra till utredningen av ett misstänkt brott.

Rättshjälpen måste stärkas

För den som anklagas för att ha begått ett brott är rätt till advokathjälp av yttersta vikt. För brottsoffret är rätten till målsägandebiträde av stor betydelse. Brottmål är dock bara en av rättsstatens uppgifter. Medborgare måste också känna att det finns en verklig möjlighet att få sin sak prövad i domstol vid en tvist – detta oavsett ekonomiska förutsättningar.

Den svenska rättshjälpslagstiftningen innebär sedan slutet av 1990-talet att den som har en rättsskyddsförsäkring som täcker den aktuella angelägenheten inte ska få rättshjälp av staten. Inte heller den som med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt, sina ekonomiska eller personliga förhållanden, borde haft en rättsskyddsförsäkring ska kunna få rättshjälp. Detta kan stå i strid med Europeiska konventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna och de

grundläggande friheterna, eftersom det där fastslås att staten ska ha det finansiella ansvaret för medborgarnas rättshjälp. Inskränkningen av rättshjälpen drabbar framför allt lågavlönade kvinnor. Nuvarande rättshjälpsavgifter är för höga, och det är därför nödvändigt att sänka rättshjälpsavgifterna. Rättshjälpen måste förbättras – det får aldrig vara en ekonomisk fråga om man ska ha möjlighet att hävda sin rätt i domstol. Särskilt gällande familjemålen har effekterna av den försämrade eller uteblivna rättshjälpen påverkat utvecklingen negativt.

För att föräldrar i samband med skilsmässa ska kunna beviljas rättshjälp krävs särskilda skäl. I praktiken innebär detta att alla samförståndslösningar med samarbetsamtal etc. ska ha misslyckats, eftersom kravet från rättshjälpsmyndigheten är att det skall föreligga en tvist. Visserligen har kommunernas familjerättssekreterare getts utökade möjligheter att erbjuda föräldrar samarbetsamtal och upprätta avtal om vårdnad, barnens boende och umgänget med barnen. Men problemet är att parterna under pågående samarbetsamtal inte kan få juridisk hjälp från eget biträde som kan komplettera socialsekreterarnas arbete. Eftersom kravet i princip är att en vårdnadsprocess har startat för att rättshjälp ska beviljas, innebär detta att samförståndslösningar många gånger inte längre kan uppnås. Resultatet kan därför bli en vårdnadstvist i domstol för att föräldrarna ska få rättshjälp. En vårdnadstvist är dock oftast – inte minst för barnen – en allvarlig och omskakande upplevelse.

Det är svårt att vid en tvist om t.ex. trafikskada eller i ett familjemål kunna driva målet ända till en hovrättsförhandling och på så sätt få en prövning av målet i två instanser. Rättshjälpen är begränsad till 10 000 kr och rättsskyddet till 100 000 kr. I praktiken innebär detta att en ekonomisk starkare part kan ”processa ut” en ekonomisk svagare part. Vi anser därför att rättshjälpslagen bör stärkas. Folkpartiet liberalerna har sedan 1997 avsatt medel i partiets alternativ till statsbudget för just detta ändamål.

Nytt lagrum mot förföljelsesyndrom s.k. ”stalking”

Runt om i landet finns det människor som förföljs systematiskt av någon de känner eller av en helt främmande person. Systematisk förföljelse, s.k. ”stalking”, kan ske genom övervakning, trakasserier och hot. Det kan pågå under några veckor, månader eller år. Den som förföljs bryts ner bit för bit, livet präglas av ständig oro och maktlöshet. I riksdagen hade vi våren 2005 kunnat rösta igen ett förslag som hade kunnat förbättra hjälpen till dessa människor. Men Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet kastade bort den möjligheten.

Att utsättas för systematisk förföljelse kan drabba vem som helst. I en del fall har personen också synts i medierna, t.ex. personer som artister, skådespelare och politiker. Inte sällan är det kvinnor som förföljs av en okänd eller före detta man. Många av dem som förföljs av en annan person lider av psykiska störningar, och förföljelsen kan i värsta fall sluta med våld. Det börjar

Fel! Okänt namn på

ofta med ett flertal, upprepade ”mindre allvarliga handlingar” som telefonsamtal, e-post och brev med obehagligt innehåll, eller att personen bara visar sig i närheten – något som kan vara mycket påfrestande och hotfullt för den som drabbas. Ibland bedöms händelserna som olaga hot, ofredande eller hemfridsbrott – gärningar med låga straff. Men systematisk förföljelse hamnar oftast i en juridisk gråzon. Den som drabbas står rättslös.

För att stärka skyddet för dem som utsätts föreslog vi från Folkpartiet, i en motion till riksdagen (Förändringar i straff- och processrätten 2004/05:Ju412), att systematisk förföljelse ska kriminaliseras. Förslaget stöddes av samtliga borgerliga partier inom Allians för Sverige. Folkpartiets förslag skickades ut från riksdagens justitieutskott på remiss till berörda myndigheter inom bl.a. rättsväsendet och psykiatri. Säkerhetspolisen och Brottsoffermyndigheten är några av de myndigheter som också ser allvarligt på problemet och instämmer i att det behövs bättre lagstiftning. Från psykiatri betonas att systematisk förföljelse är ett underskattat problem som i många fall döljer sig bakom andra brott som mord, dråp och misshandel. Men beteendet upptäcks inte i tid och viktiga behandlingsinsatser uteblir. Lagstiftningen behöver tydliggöra att det handlar om ett brottsligt beteende, både för brottsoffrens skull och för att behandlingsinsatser tidigt ska kunna sättas in mot gärningsmännen.

I en del länder t.ex. USA, Kanada och Storbritannien, är ”stalking” redan straffbart i särskild lag. Vi tycker att det är hög tid att även Sverige ändrar lagen till skydd för dem som förföljs och trakasseras. Det behövs också bättre och snabbare åtgärder, polisen måste tidigt kunna förhindra fortsatta förföljelser. Samarbetet mellan polisen och psykiatri, genom kartläggning, systematiska riskbedömningar och uppföljning av de personer som ägnar sig åt förföljelser, måste förbättras. Vi måste kunna ingripa även mot den här typen av brott, som genom många olika gärningar inskränker människors rörelsefrihet och trygghet.

Vi ville därför att riksdagen skulle ta initiativet och beställa ett konkret lagförslag av regeringen. Det behövs nämligen förändringar så snabbt som möjligt, de som utsätts för förföljelser har inte tid att vänta. Borde inte alla partier i riksdagen kunna stödja detta? Det handlar ju om att samhället ger sitt fulla stöd till dem som utsätts för brott. Men s, v och mp tyckte inte att det behövdes ett konkret lagförslag. Varför? Jo, för att ”regeringen förbereder ett uppdrag till Brottsförebyggande rådet att ta fram ett kunskapsunderlag i ämnet” (justitieutskottets betänkande ”Stalking” 2004/05:JuU20). En mer tandlös åtgärd får man leta efter. Det är ett sorgligt besked att skicka ut till de människor som får sina liv nedbrutna genom att utsättas för systematisk förföljelse.

Vi har redan kunskap om problemet. De myndigheter och andra som berörs har redan kommit in med synpunkter och förslag till riksdagen. En konkret lagstiftning är en av flera åtgärder som hade kunnat stärka skyddet. Det är helt obegripligt att s, v och mp röstade emot vårt förslag. Justitieministern lämnade uppdraget att ta fram ett kunskapsunderlag till Brottsförebyggande rådet för några månader sedan, men ett konkret lagförslag kommer troligen att dröja en lång tid. Därför kräver vi återigen att riksdagen begär att regeringen

återkommer med ett konkret lagförslag mot systematisk förföljelse, s.k. stalkning.

Skärpt lagstiftning mot vapenbrott

Det växande problemet med illegala vapen och problemet med unga människor som bär knivar och skjutvapen måste tas på allvar. Folkpartiet liberalerna menar att det är viktigt att arbeta för ett samhälle som är fritt från illegala vapen och där vapen på allmän plats endast bärs av de personer som har tillstånd att där bära tjänstevapen.

Vi anser att det bör tas fram ett lagförslag om att innehav av skjutvapen på allmän plats enligt lagen ska räknas som grovt vapenbrott. Detta skulle innebära en skärpning av straffet till fängelse i lägst sex månader och högst ett år. Det är också viktigt att det vid tillståndsgivningen, återkallelse av tillstånd och förvaringen av de legala vapnen sker en så noggrann lämplighets- och uppföljningskontroll som möjligt – inte minst gällande psykiskt störda personers tillgång till vapen.

Vi menar också att lagstiftningen gällande straff för rånbrott bör ses över. För brottet rån är det lägsta straffet ett års fängelse. För grovt rån är det lägsta straffet fyra år och det högsta tio år. Om ett rån har skett med hjälp av ett vapen måste rånet, för att bedömas som grovt, i de flesta fall ha varit skarpladdat. Detta är av mindre betydelse för brottsoffret i rånsituationen. Rädslan och dödsångesten är lika stor om vapnet varit skarpladdat eller inte. Lagstiftningen bör ses över så att även rån där oladdade vapen eller attrapper (som s.k. soft airguns) används kan bedömas som grova.

Skärpta påföljder vid återfall i brott

Svensk straffrätt och påföljdsbestämning är till största delen gärningsorienterad, vilket innebär att straffet bestäms med utgångspunkt i den enskilda brottsliga gärningen. Mycket talar för att återfallsbrottslingar borde få en förstärkt straffskärpningsgrund eftersom de uppenbart ur ett individuellt perspektiv valt att inte återanpassa sig utan i stället fortsätta med kriminalitet. Detta innebär också att fler människor kan utsättas för fara. Möjligheten till en sådan straffskärpning finns i 29 kap. 4 § brottsbalken men verkar i praktiken inte beaktas i tillräckligt stor omfattning.

Många ratt- och drogfylleribrott begås av samma personer gång på gång. Det är inte ovanligt med individer som varit lagförda för tiotals rattfylleribrott. Det är oacceptabelt att en person om och om igen kan begå brott utan att påföljderna skärps. Vi menar att straffskärpningsgrunder behöver tydliggöras och skärpas när det gäller upprepad brottslighet, inte minst när det är samma brottstyper som begås. Dessa personer är många gånger farliga både

Fel! Okänt namn på

för sig själva och andra. Därför bör de få behandling eller tvångsvård under längre tid än vad som är fallet idag.

Detsamma gäller våldsbrottslingar, sexualbrottslingar eller andra samhällsfarliga personer som vid återupprepade tillfällen begår nya brott. Skyddsvärdet för gärningsmannen, som inte rimligen kan må bra av sitt beteende, och för potentiella brottsoffer växer med antalet återfall. Inte minst för att förbättra möjligheterna till rehabilitering och återanpassning bör återfall i brott betraktas som en starkare straffskärpningsgrund.

Ny lag som skyddar affärsinnehavare

Varje år stjäls det för flera miljarder kronor från detaljhandeln, men företagare som utsätts för upprepade stölder och andra brott står ofta rättslösa. Genom att införa en ny lag som gör det möjligt för affärsinnehavare att, efter åklagarbeslut, portförbjuda snattare och andra som vid upprepade tillfällen begår brott mot affärsinnehavaren, vill vi stärka handlarnas möjligheter att driva sin verksamhet i lugn och ro. Butiker ska inte vara en fredad zon för den som struntar i lagen.

Brott och ordningsstörningar i affärslokaler är ett allvarligt problem för många handlare, samtidigt som denna typ av brottslighet är lågt prioriterad hos polisen. Handlare har inte mycket att sätta emot när exempelvis ungdomsgång vid flera tillfällen snattar från samma butik. Men det är helt orimligt att en person som återkommande stjälar eller uppför sig illa kan fortsätta på bekostnad av butiksägarens och kundernas rättigheter och trygghet. Ur ett näringspolitiskt perspektiv är det förödande om företagare runt om i landet inte kan känna sig säkra i sina egna butiker. Företagare måste få ett ökat stöd mot brottslighet, en av åtgärderna handlar om att införa en ny lag om tillträdesförbud till handeln.

Vi vill att åklagare ska kunna fatta beslut som förbjuder en person att gå in i en viss affärslokal. Det kan ske om det finns risk för att personen kommer att begå fortsatta brott mot en handlare. Förbudet ska gälla under en begränsad tid och kan överklagas till domstol. En liknande lagstiftning trädde nyligen ikraft (prop. 2004/05:77 "Lag om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang") och gäller tillträdesförbud till idrottsarrangemang, exempelvis för den som begår brott och stör ordningen vid fotbollsmatcher. Folkpartiet och de borgerliga partierna inom Allians för Sverige, föreslog att den lagen skulle kunna användas också av handeln för att förhindra snatterier och andra brott. Men Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet röstade emot vårt förslag. De menade att affärslokaler ofta har en avgörande betydelse för många människor i det dagliga livet, bl.a. apotek och livsmedelsaffärer. Ett straffsanktionerat förbud att gå in i en viss affär skulle – enligt s, v och mp – därför kunna drabba den enskilde hårt, särskilt i mindre orter (se justitieu-skottets betänkande 2004/05:JuU32 "Tillträdesförbud"). Vi häpnar över detta sätt att skydda människor som begår brott. I Socialdemokraternas Sverige ska rättsstaten tydligen värna om den som stjälar, inte om den som blir bestulen. I

socialdemokraternas Sverige tvingas företagare klara sig själva mot brottslighet. Att affärslokaler ofta drivs av just enskilda individer som drabbas hårt av att andra stjäla och uppträder hotfullt verkar inte bekymra s, v och mp.

Vi vill återigen att riksdagen begär att regeringen återkommer med lagförslag om tillträdesförbud till affärslokaler i enlighet med det ovan anförda.

Brott mot demokratin

På senare tid har vi sett ett antal angrepp mot demokratin och det öppna samhället. Det rör allt från stenkastning vid offentliga möten till hot och våld mot folkvalda politiker. Vikten av att bekämpa sådana angrepp kan inte underskattas. Brottsbalkens bestämmelser om upplopp respektive våldsamt upplopp är ålderdomligt formulerade. De tillkom under en annan tidsanda då helt andra samhällsförhållanden rådde. Detta har medfört problem vid tillämpningen av bestämmelserna, inte minst i samband med EU-toppmötet i Göteborg och efterföljande rättegångar. Vi menar därför att regeringen bör se över bestämmelserna om upplopp respektive våldsamt upplopp. Skyddet för demokratin och enskildas fri- och rättigheter måste förstärkas ytterligare. Detta kan t.ex. ske genom att en ny straffskärpningsgrund som tar sikte på brottslighet som hotar demokratiska värden, införs i 29 kap. 2 § brottsbalken samt genom att påföljderna för dem som genom våld eller hot inskränker enskildas yttrandefrihet i samband med demonstrationer skärps. Nyligen presenterade regeringen ett lagförslag om maskeringsförbud (prop. 2005/06:11), ett förslag som Folkpartiet till största delen stöder.

Skärpta åtgärder i kampen mot grov organiserad brottslighet

I takt med att det blir lättare att resa och verka i olika länder och i takt med att

IT-utvecklingen underlättar kommunikationen mellan människor runt om i hela världen, har också den internationella kriminalitetens möjligheter att begå brott ökat. Den organiserade brottsligheten finner ständigt nya vägar och områden för att kunna göra största möjliga ekonomiska vinning.

Organiserad brottslighet känner inga landgränser eller hänsyn till demokratiska rättssystem. EU:s polisbyrå Europol beräknade att det fanns minst 4 000 kända kriminella grupper med nästan 40 000 medlemmar inom EU år 2003. Brottsligheten blir alltmer flexibel och ”marknadsanpassad”. Kriminella väljer helt enkelt det brottsområde som för tillfället är mest lönsamt till lägsta möjliga risk (European Union Organized Crime Report 2003). Narkotikahandeln utgör en stor del av brottsligheten men också handel med vapen, människor, ekonomiska brott och penningtvätt.

Fel! Okänt namn på

I Sverige är narkotikabrottsligheten fortfarande ett centralt område för den organiserade kriminaliteten, men även bl.a. människohandel, ekonomisk brottslighet, IT-brottslighet samt cigarett- och alkoholsmuggling ökar. I rikskriminalens senaste rapport om organiserad brottslighet i Sverige (RKP, KUT-rapport 2005:2b), konstateras också att gängkriminalitet och kriminella mc-gäng har vuxit sig allt starkare i Sverige och finns nu representerade i princip över hela landet. Hot om våld mot poliser, andra representanter för de brottsbekämpande myndigheterna och vittnen i rättegångar har ökat. De grupper som enligt rikskriminalpolisen är mest aktiva i sådan brottslighet är mc-gängens supportergäng och fängelsegängen. I betänkandet ”Säkert inlåst?” (SOU 2005:6), pekade utredaren Björn Eriksson på flera allvarliga problem med bl.a. gängbildning inom de s.k. säkerhetsanstalterna.

Utpressning, som bl.a. sker genom att näringsidkare tvingas betala för påhittade beskyddarbrev, påhittade eller riktiga skulder (olaglig inkassoverksamhet) har enligt rikskriminalpolisen också ökat i samhället.

Många människors trygghet, och till och med liv, står på spel om den organiserade brottsligheten tillåts breda ut sig.

I rikskriminalpolisens rapport ”Problembild 2007” (KUT-rapport 2005:7a), betonas att ”de multikriminella nätverken blir en maktfaktor på grund av sin flexibilitet och förmåga att skapa slagkraftiga grupper för att klara av olika typer av brott. Det ökande samarbetet i nätverk mellan olika kriminella aktörer utgör en stor utmaning för brottsbekämpningen.”

I Folkpartiet liberalernas motion till riksdagen ”Vässa verktygen mot terrorism och organiserad brottslighet” 2005/06), utvecklar vi våra krav för att Sveriges brottsbekämpande myndigheter ska ges bättre förutsättningar att bekämpa den grova, organiserade brottsligheten. Det handlar bl.a. om att inrätta ett nationellt underrättelsecenter, införa utökade möjligheter till förverkande, skärpa insatserna inom kriminalvården för att motverka och splittra fängelsegängen och stärka tullkriminalens arbete.

Vi vill betona att det är av stor vikt att förslagen om utökade tvångsmedel och brottsbekämpande verktyg som presenterats i den statliga utredningen ”Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen” (SOU 2003:74), verkligen genomförs.

Starkare straffskärpning

Generellt sett är längre och hårdare straff ingen effektiv lösning på brottsligheten. Det finns dock skäl att se den organiserade brottsligheten som ett undantag. Här finns många människor vars rehabilitering är mycket problematisk och utgången ofta osäker. Gentemot dessa kriminella finns det anledning att anta att längre straff/vård skulle kunna vara klart brottsförebyggande – genom att personerna faktiskt hindras att begå brott medan de är omhändertagna och inlåsta. Redan idag (29 kap. 2 § 6 brottsbalken) finns det utrymme för att vid straffmätningen väga in huruvida det aktuella brottet varit ”ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll”.

Fel! Okänt namn på

Vi menar att brotten som personerna i de välorganiserade ligorna ligger bakom, t.ex. värdetransportrån, narkotikahandel, människohandel eller beskyddarverksamhet, ska generera ett högre straffvärde än när en i och för sig lika grov brottslig gärning begås – men utan koppling till organiserad brottslighet. Dessvärre framkommer inte detta tillräckligt tydligt av dagens regler för straffmätning och dagens domar mot personer som bedrivit eller deltagit aktivt i organiserad brottslighet. Mycket talar för att organiserad brottslighet måste mötas med mer straffrättsligt repressiva åtgärder. Vi anser därför att organiserad brottslighet straffrättsligt bör kunna betraktas som en än mer försvårande omständighet än idag. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag i enlighet med detta.

Infiltration och bevisprovokation

Den statliga utredningen ”Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen” (SOU 2003:74) har sett över möjligheterna för poliser att bl.a. kunna utrustas med falska identiteter, vilket i sin tur medger att de förses med falskt pass, körkort eller t.ex. en bil i nytt namn. Idag har poliser begränsade möjligheter att infiltrera kriminella organisationer eller nätverk, de får t.ex. inte ingå avtal i falskt namn. En förändring skulle möjliggöra för poliser att kunna använda falska identiteter vid såväl underrättelseverksamhet som spaning och utredning i förundersökningar.

Vi anser att förändringen är nödvändig. För att det ska vara aktuellt med utökade möjligheter för polisen att arbeta med infiltration bör det krävas ett straffvärde med minst fängelse i straffskalan och ha godkänts av åklagare. Polisens infiltratörer ska inte få ta initiativ till brott men måste straffritt få befatta sig med utrustning/gods som är avsedd för brott eller erhållits genom brottslig verksamhet, överlämna eller inneha pengar som är förknippade med sådan verksamhet etc. En infiltratör måste även när han eller hon i en domstolsprocess konfronteras med de anklagade ha rätt att slippa svara på frågor som innebär att han eller hon därigenom skulle riskera att avslöja sin identitet.

Myndigheter inom rättsväsendet, främst polisen, använder sig idag av olika provokativa åtgärder, bl.a. att ”provocera fram bevis”, utan uttryckligt lagstöd. Reglerna som anger var gränsen går utgörs av praxis från Justitieombudsmannen och Rikspolisstyrelsens riktlinjer. Dessa regler är alltså inte reglerade i lag och de är dessutom alltför snäva. Möjligheten till bevisprovokation måste därför vidgas samt regleras i lag. Enkelt uttryckt så bör polisen inte få sälja narkotika, men väl få köpa det för att bevisa just ett narkotikabrott. Gränsen måste sättas så att brott som är anstiftande, förberedande och påbörjade i största möjliga mån ska kunna bevisas. Dessa regler är svåra att avväga och måste tydligt regleras i lag – inte minst för att stärka rättssäkerheten. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag till en sådan lagreglering.

Fel! Okänt namn på

Kameraövervakning

Att tillåta övervakning med kamera kan innebära integritetskränkning och obehag för den som utsätts för övervakningen. Det är därför viktigt att det finns strikta juridiska ramar för vad som är tillåtet i fråga om övervakning och avlyssning. Det gäller inte minst en upplysningsskyldighet om att en viss plats faktiskt är övervakad. Kameraövervakning kan dock – rätt använd – ha en betydande brottsförebyggande påverkan.

I betänkandet från Buggningsutredningen (SOU 1998:46 Om buggning och andra hemliga tvångsmedel) gavs bl.a. flera förslag om utökade möjligheter till kameraövervakning. Folkpartiet liberalerna ser i huvudsak positivt på förslagen, men vi vill understryka att kameraövervakning ska användas med måttfullhet och endast på strategiskt utvalda platser. Övervakning med kamera kan bara utgöra ett komplement till andra viktiga brottsförebyggande åtgärder. Kameraövervakning medför påtagliga risker för intrång i den personliga integriteten och ska därför användas enbart när intresset av sådan övervakning väger tyngre. För att säkerställa en väl avvägd bedömning krävs därför ett tillståndsförfarande i varje enskilt fall.

Skyddet för den personliga integriteten måste värnas även efter det att övervakningen är genomförd. Det får inte vara möjligt för innehavaren av materialet att förfoga t.ex. kommersiellt över filmen. Det enda syftet med övervakningen ska vara att förebygga och i värsta fall bevisa brott som begåtts. För att granska integritetsfrågorna – inte minst i ljuset av de alltmer förfinade tekniska möjligheterna till övervakning samt det utökande antalet övervakningskameror – har Folkpartiet liberalerna vid flera tillfällen krävt att en parlamentariskt tillsatt kommitté genomför en heltäckande integritetsutredning. Äntligen har även regeringen insett vikten av en sådan utredning som till slut tillsattes i enlighet med kommittédirektivet ”Skyddet för den personliga integriteten” (2004:51).

Hemlig rumsavlyssning – s.k. buggning

Den organiserade brottslighetens kriminella arbetsmetoder ställer höga krav på polisens arbets- och spaningsmetoder. Modern teknik måste kunna ställas i brottsbekämpningens tjänst. Ett av sätten att komma åt den organiserade brottsligheten, som prövats med framgång i flera andra länder, är hemlig rumsavlyssning, s.k. buggning. Hemlig rumsavlyssning gör det möjligt att beivra och bekämpa brottslighet som annars är svår att utreda. Buggning är ett etablerat redskap i kampen mot den grova brottsligheten på de flesta håll i Europa. Buggning är tillåten i bl.a. Danmark, Finland, Tyskland, Storbritannien, Österrike, Nederländerna, Lettland, Liatuen, Slovakien, Italien, Tjeckien, Belgien, Spanien, Estland, Slovenien och Frankrike. Även om Sverige för tillfället inte tillåter buggning, föreligger inga hinder att använda resultatet av utländska myndigheters buggning i kampen mot kriminella i Sverige eller i svenska domstolar.

Folkpartiet liberalerna anser att det även i Sverige ska vara tillåtet med buggning. Vi vill dock betona att ett effektivt utnyttjande av modern teknik i brottsbekämpningen alltid måste vägas mot den enskildes intresse av skydd för den personliga integriteten. Det får inte råda någon tvekan om att reglerna för när hemlig rumsavlyssning ska få användas måste vara strikta. Hemlig rumsavlyssning ska bara få tillämpas vid grov kriminalitet – det kan handla om t.ex. grova narkotikabrott, mord och människohandel. Åtgärden ska beslutas av domstol, och samma regler för hur överskottsinformationerna får hantteras ska gälla som vid hemlig telefonavlyssning. På samma sätt som vid hemlig telefonavlyssning ska den som är föremål för rumsavlyssning ha rätt till ett offentligt ombud. Möjligheten att, som i Danmark, ge den avlyssnade rätt att få kännedom om avlyssningen när det inte längre skadar utredningen, kan övervägas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag enligt vad som ovan anförts.

Åtalsförhandling

Vid samtal med företrädare för såväl åklagare som försvarsadvokater får man ibland antydningar om att det i praktiken förekommer s.k. ”plea bargaining”, dvs. åtalsförhandling. Systemet finns i flera andra rättssystem. För att öka effektiviteten i rättsprocessen, inte minst när det gäller komplicerade brott som ekobrott, borde detta system även kunna införas i svensk rätt.

Åtalsförhandling innebär en möjlighet för en åtalad att ”förklara sig själv skyldig” varvid åklagaren kan föreslå ett (nedsatt) straff eller att släppa en åtalpunkt. Ett sådant svenskt system skulle kunna bygga på följande utgångspunkter: Det bör endast gälla för brott där straffvärdet inte överstiger fyra års fängelse. Om ett fängelsestraff föreslås får detta inte vara längre än sex månader. Den tilltalade ges tio dagars betänketid, varefter han eller hon i närvaro av sin advokat kan acceptera åklagarens förslag till straff. Domaren kan pröva den tilltalades samtycke till det föreslagna straffet och straffets lämplighet, men prövar i normalfallet då inte själva skuldfrågan. Möjligheten att ”förklara sig skyldig” ska inte vara tillämplig om den tilltalade är under 21 år gammal.

Straffflindring

Många utredningar läggs ned på grund av omfattning, svårighetsgrad eller resursbrist hos polis och åklagare. I vissa fall är handläggningen så långsam att de misstänkta brotten hinner preskriberas. Vilka brott som klaras upp och vilka utredningar som läggs ned kan avgöras av rena tillfälligheter.

En tänkbar lösning som kunde öppna för nya möjligheter i svåra och omfattande fall är att införa en möjlighet till betydande straffnedsättning för den gärningsman som lämnar sådana uppgifter om andras brottslighet som innebär att allvarliga brott klaras upp. Tanken är således att den som genom att underrätta myndigheterna hjälper till att hindra att ett brott begås, kan avbry-

Fel! Okänt namn på

tas eller avslöjar gärningsmännen, ska kunna erhålla strafflindring. Detta kan inte minst vara ett potentiellt effektivt verktyg för att komma åt de kriminella nätverken. En strafflindringsregel behöver för dessa fall införas i brottsbalken.

Ångerrätt

Den som träder tillbaka från en brottslig gärning som påbörjats kan redan idag erhålla en viss begränsad lindring vid straffmätningen. Denna möjlighet till ”ånger” borde kunna användas oftare för att få fler att träda tillbaka från ett påbörjat brott.

Stockholm den 5 oktober 2005

Johan Pehrson (fp)

Torkild Strandberg (fp)

Jan Ertsborn (fp)

Cecilia Wigström (fp)

Karin Granbom (fp)

Helena Bargholtz (fp)